

HETZE

Van Sasja Filipenko is verschenen

De ex-zoon

Sasja Filipenko (1984, Minsk) is een dissident en journalist uit Belarus, voormalig tv-presentator van een satirisch programma en (scenario)schrijver; hij heeft vijf romans geschreven. De Nederlandse editie van *De ex-zoon* kwam in oktober 2021 uit. Filipenko is een uitgesproken tegenstander van Loekasjenko en Poetin, en in verband met zijn veiligheid woont hij momenteel in Zwitserland.

SASJA FILIPENKO

HETZE

roman

Vertaald uit het Russisch door
Jan Lodewijk Eshuis

MERIDIAAN
UITGEVERS

2023

De vertaler ontving voor dit boek een projectsubsidie van het
Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Eerste druk, januari 2023

© 2022 Diogenes Verlag AG, Zürich

© 2023 Nederlandse vertaling Jan Lodewijk Eshuis

Oorspronkelijke titel *Травля*

Oorspronkelijke uitgave *Время, Время*, 2016

Omslagontwerp Nanja Toebak

Omslagbeeld © Mario Wagner

Foto van de auteur Svetlana Vorobyova, Svetlanskaya

Typografie Wim ten Brinke

Drukkerij Wilco

ISBN 978 94 93169 86 9

NUR 302

www.meridiaanuitgevers.com

 @meridiaanuitgevers

 @meridiaanboeken

 @MeridiaanBoeken

 LinkedIn Meridiaan Uitgevers

Sonate (Ital. *sonare*, 'klinken') – instrumentaal muziekgenre, tevens een muziekvorm, de sonatevorm geheten. Deze vorm wordt gebruikt voor kamermuziek- en pianocomposities.

INTRODUCTIE

Na de lunch wordt er in de tuin een muziekquiz gespeeld. De privéleraren kiezen als onderwerp het negentiende- en twintigste-eeuwse Rusland. Onder begeleiding van cicaden klinken Moessorgski, Tsjajkovski en Cui. Liza wint met maar één foutje: ze heeft het *Dodeneiland* verward met de *Symfonische dansen*. ‘Rachmaninov zou het je vergeven,’ grapt de muziekdocent, die ze speciaal voor de zomer uit Rusland hebben laten overkomen. Het zilver is voor Pavel, die het bojarenkoor uit *Prins Igor* en *De liefde voor drie sinaasappelen* niet wist te herkennen. De oudste en de jongste, Aleksandr en Anatoli, leveren hun papier blanco in. De eerste, ook wel Sasja, is net terug van zijn training, de tweede, ook wel Tolja, kan zich niet losscheuren van zijn computerspelletje.

Tegen achten gaan ze aan tafel. Uit de boxen klinkt ‘Moskou nachten.’ De privékok dient zeevruchten op. Pavel schept erover op dat hij monsieur Guillaume in Antibes drie flessen voor zesduizend per stuk heeft weten af te pingelen. Aleksandr zwijgt. Tolja speelt. Mama merkt op dat het verachtelijk is om af te dingen, want fransozen – die orgeldraaiertjes met hun zwabbers, je weet wel waar – gaan vast lopen rondbazuinen dat alle Russen sjacheraars zijn.

Na het eten gaan ze voor de televisie zitten, een grote flatscreen-tv die ook in de tuin staat. De kabels zijn verstrengeld met de groene tuinslang. Boven het scherm cirkelt een bij.

Zwijgend luisteren ze naar vader, met meer aandacht dan ooit. Papa voorspelt een onafwendbare ineenstorting van de consumptiemaatschappij, vertelt van de ineffectiviteit van democratie en dringt erop aan dat de wereld hervormd moet worden op basis van orthodoxe principes. Op de vraag van een journaliste (de zoveelste uiterst knappe maar oliedomme minnares van een bekende minister) antwoordt papa dat hij niet bang is voor sancties, dat hij geen onroerend goed in het buitenland heeft en dat zijn enige rijkdom het goede oude Rusland is. De kinderen lachen. Mama's humeur betreft.

De volgende dag besluiten ze aan zee door te brengen. De blauwe golven vervagen richting de horizon. Nu en dan tonen ze lange slierten van jachtschepen, als pasta uit een tube. Liggend op de achtersteven observeren Liza en Pavel de vliegtuigen die hun landing inzetten voor het vliegveld van Nice. Liza telt de privéjets, Pavel neemt de 'arme sloebars' op zich: de Airbussen en Boeings.

'Weet je waarom de paus altijd een kruis slaat als hij landt?'

'Nou?'

'Nou, als jij met Alitalia zou vliegen, zou je dat ook doen!'

Mama en Sasja liggen op het helikopterplatform te ontspannen. De kleine Anatoli vecht tegen computermonsters. Dwars door de gele 'H' staan drie ligstoelen. Mama draagt een hoed met een rand waar Saturnus jaloers op zou worden, Sasja een fietspetje met de klep omhooggeklapt.

Op het jacht naast hen probeert een neonazistische

gedeputeerde een kleurtje te krijgen terwijl een bekende schrijver hem vermaakt. Over het dek rennen de kinderen van de literator met hun au pairs. De schrijver probeert uit alle macht geld los te krijgen van de gedeputeerde, die er op zich niets op tegen heeft, maar zich wel amuseert met de linguïstische capriolen van de schrijver. Het geluid draagt ver over de zee.

‘Mijn god, als hij nu niet over de brug komt, betaal ik hem zelf wel!’

‘Heb je gelezen wat ze vandaag weer over ons schrijven?’

‘Ja...’

Aleksandr doelt op de tekst die nog maar een paar uur geleden online is verschenen. Na het uiterst patriotische optreden van vader is er op de blog van een bekende journalist een artikel verschenen waarin hoofdzakelijk informatie over een aantal (zij het onbeduidende) rekeningen en strandhuizen is bekendgemaakt. Daarnaast staan de actuele onderwijslocaties van Liza, Pavel en Anatoli in de publicatie vermeld. De namen van de twee Parijse lycea en de lagere school kloppen. Dat Aleksandr in de Franse onderklasse voetbalt laat de auteur om de een of andere reden onvermeld.

‘Denk je dat papa voor zijn woorden zal boeten?’

‘Eerder degene die ze heeft opgeschreven.’

EXPOSITIE

HOOFDTHEMAGROEP

De hoofdthemagroep is het belangrijkste onderdeel van de expositie. Deze vormt de basis van de toekomstige confrontatie en ontwikkeling. Terwijl de Slavins op het dek liggen te zonnen, brengt de melodie ons naar de toekomst, waar we voor het eerst het motief van de hetze horen.

Als de kuil klaar is laat de graafmachine er een heipaal in zakken. Een wolk vult het vers gegraven graf als melk in een kop thee. Rondom heerst stilte. Geen huizen, geen elektriciteitsleidingen. Een laconieke oneindigheid: een donker bos en grijze wolken.

De afspraak is als volgt: maximaal twee honden tegelijk. De beer is aan een achterpoot aan de paal vastgebonden. De nagels zijn ongeslepen, net als de hoektanden. De troep honden wint als Baloe op zijn rug ligt, of natuurlijk als hij overlijdt.

‘Laten we hem op zijn minst blind maken! Als we het hem zo makkelijk maken slacht hij al onze honden af!’

‘Nee!’

De baas is tegen. Regels zijn regels. In onze handen hebben we thermosflessen, in onze verwarmde jeeps honden. Tijd om te beginnen.

Het eerste paar wordt losgelaten. Hun baasje grijnst breed, wrijft zich in de handen en denkt dat het spel uit is voor de beer. Domkop. Hij heeft er geen benul van

waar het in het nauw gedreven beest toe in staat is, hoewel hij het wel zou kunnen weten, want de genodigde is onderzoeksleider zware criminaliteit. Van verhoren zal hij wel meer verstand hebben.

De stilte wordt verbroken. De honden blaffen, storten zich op de beer en deinzen direct weer terug. Ze krommen hun rug en grommen. Hun nekharen staan overeind. Wij hebben kippenvel. We zien het niet voor het eerst, maar in het begin is het altijd zo. Bloedstollend spannend. Het geketende beest laat een machtige brul horen. Hij richt zich op op zijn achterpoten, maar kan niet aanvallen. Het enige wat hij vandaag mag is langzaam en pijnlijk sterven. De baas grijnst.

De gehaktmolen wordt aangezwengeld. De strijd komt op gang. De eerste, doormidden gekliefde teef krijgt het uit. Bloed vloeit, darmen komen naar buiten. Roze darmen, veel lichter van kleur dan bloed. We zien grijnzend hoe goed Bruintje Beer het doet. We mogen het beest wel – jammer alleen dat hij zo snel zal doodgaan. We vragen zelfs om hem tegen de mastiffs los te laten, maar de baas staat het niet toe...

Baloe wordt 's middags begraven. Voor dierenopzetters valt hier niets meer te halen, van Bruintje is niets meer heel. Eigenlijk ook wel jammer... het was een goed en strijdlustig beest...

We stappen weer in onze auto's en doen de radio aan. Lev Lesjtsjenko zingt:

*Op de tribunes verstomt het geluid,
De tijd van wonderen is voorbij, vlug,
Tot ziens, lief beertje met je snuit,
Ga maar naar je sprookjesbos terug.
Laat bij het afscheid je tranen niet stromen,*

*Houd deze dagen in je herinnering,
Wens dat al je wensen uitkomen,
Wens dat we elkaar weer zullen zien.*

‡ rust ‡

In deze passage maken we kennis met Mark Smyslov, de beroemde cellist die dit stuk voor ons ook zal opvoeren.

Het station van de modehoofdstad, met zijn driehonderdvijftig meter hoge koepel. Het machtssymbool van het Mussolini-regime, dat op den duur is gemoduleerd naar de aan schoonheid verwante tonaliteit. We rennen over het perron. De trein komt langzaam in beweging. Ik met mijn cello en een boek, Fjodor met zijn koffer en een vijfliterfles wijn, die hier 'bambino' wordt genoemd. God weet waar hij die voor nodig heeft.

Mijn vriend houdt me nauwelijks bij. Zijn bijnaam Centenaar dateert nog uit onze conservatoriumtijd. Uiteindelijk botst Fjodor tegen me aan. De fles valt op de grond. Rode wijn vloeit over het perron.

'Mark, ik kan niet meer! Ik krijg bijna geen adem! Alsjeblieft, even pauze!'

'Ik zou wel willen, maar die trein...'

Milaan-Lugano, een reis van een uur. Een steekproefsgewijze paspoortcontrole, een stukje Como door het raam zichtbaar. Kijken of het evenwichtsorgaan het nog doet wanneer de trein op Zwitsers grondgebied begint te schommelen.

Centenaar kletst wat, ik zwijg. Hij probeert tevergeefs een gesprek met me aan te knopen, maar ik heb geen zin om te praten. Ineens schiet me het verhaal van mijn broer te binnen en ik geef mijn iPad door aan Fjodor. Vijf tabjes geopend, evenveel vernietigende artikelen. Ik

herinner me mijn laatste optreden hier, in Lugano. Toen werd ik 'de grootste teleurstelling van 2015' genoemd. De plaatselijke critici vonden me zwaar overschat. Ze hadden medelijden met Bach. In alle recensies werd benadrukt dat de sonate overdreven traag, te betekenisvol en richtingloos was gespeeld. Het was allemaal waar, maar de critici hadden geen vermoeden van wat er die dag was gebeurd.

‡ rust ‡

*Een paar maten die ons terug naar de Côte d'Azur
brengen.*

Terwijl Sasja op het dek ligt te zonnen denkt hij aan Sébastien, de jonge medewerker van het Musée national Marc Chagall in Nice. Sasja voelt dat hij verliefd is. Afgelopen week wilde hij graag indruk maken op zijn geliefde en had hij hem uitgenodigd op het landhuis van de familie bij Juan-les-Pins. Met de jongeman aan de hand toonde Sasja zijn droomprins een schilderij van Chagall. Uiteraard een origineel.

‘Hoe komen jullie daaraan?’

‘Heeft papa in huis gehaald.’

‘Is hij verzamelaar?’

‘Niet echt – klasgenoot van een bekende politicus.’

‘Is dat een beroep?’

‘In Rusland wel.’

‘En hij kan zoiets betalen?’

‘Het staat officieel op naam van mama.’

‘En wat doet zij?’

Aleksandr begrijpt dat de waarheid over zijn familie hem bepaald geen bonuspunten zal bezorgen, maar zijn verlangen om eerlijk te zijn tegen zijn vriend, die bij al zijn wedstrijden komt kijken, maakt dat hij niet langer zijn mond kan houden.

‘Stel je een oerbos voor. In het bos staat sinds de Sovjettijd een verzorgingshuis. De grond is duur, maar de bejaarden zijn niet zomaar weg te krijgen. Je kunt er na-

tuurlijk zogenaamd een brand laten uitbreken, maar... Hoe dan ook, een man, die hier toevallig twee villa's verderop woont, stuurt zijn trouwe schildknepen erheen, die in het tehuis pest of vogelgriep aantreffen. De instelling, die er al een halve eeuw stond, wordt door zijn besluit met onmiddellijke ingang gesloten. De invaliden en bejaarden worden overgeplaatst. Het gebouw gaat tegen de grond. Het geïnfecteerd gewaande bos wordt gekapt. Op de plek van het gesloopte huis wordt een enorme bouwput gegraven, waarin een gigantische hoop rotzooi gedumpt wordt. In ons land is het afvalverwerkingsprobleem nog altijd niet opgelost. De grond wordt geëgaliseerd en op de plek van het tehuis, boven op de vuilnisbelt, wordt een luxe woonwijk gebouwd. Mijn mama verdient aan iedere stap in het proces. Dat is een van haar vele inkomstenbronnen. Papa mag daar als staatsmedewerker niet aan meedoen. Nu weet je waar die Chagall vandaan komt.'

Sébastien, lid van de communistische partij van Nice, reageert niet meer op Sasja's telefoontjes. Drie dagen al niet. Terwijl Sasja naar de wolken kijkt, denkt hij dat hij waarschijnlijk nog even had moeten wachten met de waarheid. De waarheid, daar koop je niets voor. De waarheid is het domein van gewetensvolle mensen die geen idee hebben hoe ze ermee moeten leven. De waarheid geeft alleen maar verdriet. Voor Sasja's gevoel is de waarheid altijd te veel.

Bij zonsondergang komen ze thuis. In de tuin vibreren insecten. Als belletjes van een vogelverschrikker in de wind rinkelen moeders gouden armbanden. Liza blijft maar zeuren dat ze naar Parijs wil, terwijl Pavel voor de spiegel zijn kraagje afwisselend omhoogzet en omlaagvouwt. Tolja heeft de eindbaas verslagen en gaat

naar het volgende level. Aleksandr wil naar Nice gaan om alles aan zijn vriend uit te leggen, maar dan belt zijn vader. Mama neemt op en even later loopt er een traan over haar gebronsde jukbeen.

‘Sasja, zeg dat onze spullen gepakt moeten worden. We gaan naar Moskou, jullie vader wil laten zien dat jullie daar zijn.’

‘Ja doei, ik ga niet, ik heb een wedstrijd!’

‘Je gaat met ons mee. Je vader zegt dat hij een club voor je zal regelen...’

‡ rust ‡